

DISQUISICIONS SOBRE EL NOM DE L'ARNER

Joan MAYOL SERRA
Miquel RAYÓ I FERRER

El nom recollit per molts distints autors per a l'*Alcedo atthis* a Mallorca és el d'Arner. Altres noms coneguts per aquesta espècie a l'àmbit lingüístic català són els de Blauet (adoptat com a oficial per l'Institut d'Estudis Catalans, i utilitzat a la H.N.P.C. i altres obres), "dormissó" i "martinet".

Arner (o la variant "Arnero" que hem sentit a vells albuferers) és un nom intrigant. Ens va descobrir el seu significat el més antic dels ornitòlegs mallorquins, C. VILELLA en una carta de l'any 1778 als seus protectors de Madrid, que acompanyava una partida d'especimens dissecats, entre els quals figurava un *Alcedo* amb el comentari següent: "ave mui bonita de varios colores, se dice que en teniendo esta ave en parage de ropas, no hay peligro que la polilla las dañe ..." (AZCARATE, 1990). El sentit és clar: les suposades propietats insecticides de l'animal enfront de l'arna li atorguen el nom.

La llegenda, però és de mal creure, i hom podria imaginar una filologia distinta, i indirecta: el nom "arner" s'aplicaria, segons aquesta hipòtesi, a una altra espècie relativament similar, l'abellerol, en funció de la seva apetència per les abelles, ja que "arner" és l'home dedicat a l'apicultura, que en compra les bresques o el conjunt de les arnes de les abelles, segons el DCVB d'ALCOVER-MOLL. Precedents de confusió de noms entre espècies similars són ben freqüents: enganapastors/cucui a les Balears, o "Quebrantahuesos" aplicat a *Neophron* a moltes regions on *Gypaetus* ha desaparegut. Així, podriem imaginar que la llegenda s'ha creat posteriorment al canvi de nom, i com a explicació filològica popular, certament enginyosa.

Sembla, tanmateix, que la possibilitat d'un tal succeït és remota. En primer lloc, tot recercant per a la present nota, ens trobam que MALUQUER (1981) inclou a la tercera edició del seu treball una nota al peu prou interessant: "Aquest nom (arner) prové d'una creença popular molt antiga i estesa, segons la qual aquest ocell és incorruptible, i posant-ne un exemplar dissecat entre la roba, preserva de les arnes. Com reporta Estanislau VAYREDA, a la darrerria del S.XIX hom creia encara en aquestes virtuts insecticides del blauet" (a les comarques gironines). VILELLA, per tant, no ens ha descobert res desconegut, encara que resulta molt interessant que documenti la creença a Mallorca al S.XVIII.

Tanmateix, ens ha de sorprendre que COROMINES, al seu diccionari etimològic, sols recull que *Arno* és, en provençal mistralenc "no sé si per una metàfora magnificant" un gros ocell. Assenyala com a referència la paraula "alcyons" i afegeix (textualment): Això mateix es diu *arber* en el Rosselló (= Martin-pecheur; Il Alcedo muta, dorso casio, pectore fulvo) segons Tastu, "Oiseaux". Mitjan S.XIX, ms. de la Bibl. Mazarina núm. 4512; i a Mallorca: "Arnés": martín pescador", JM BOVER, Not. Isla Mall., 1834, p. 20; el prov. *arno* en el mateix sentit comprova la falsedat de l'etimologia *Arenarius* suposada per AlcM".

Arner (Alcedo atthis). Foto: Joan Mario Rebassa.

Però en altres obres, hem cercat debades alguna relació entre el mot “arna” i el nom del nostre ocell. En manca tota referència al vast Costumari Català de Joan AMADES, prou exhaustiu, d'altra banda ...

Únicament a diccionaris castellans hem trobat una nova pista en aquest sentit, ja lluny del nostre abast (perquè hauriem d'indagar costumaris o creences d'aquell àmbit): tant al diccionari de Maria MOLINER (Diccionario de Uso del Español) com en el de CASARES (Diccionario Ideológico) es recull com a sinònim del “Martín Pescador” el nom de “Pájaro polilla”.

Pensem que aquestes observacions, fragmentàries, no esgoten la possible disquisició sobre el tema, tan interessant, i que deixam oberta a la paciència o la perícia d'altres interessats a les cabòries sobre els mots, sovint tan esquiús, misteriosos i bells com els ocells que denominen.

Bibliografia

- AZCARATE, I. 1990 “Naturaleza y arte. La Fauna de la isla de Mallorca en la obra de Cristóbal Vilella”. La Isla de la Calma, J. de Olañeta, ed. Palma de Mallorca/ Madrid.
- MALUQUER I SOSTRES, J. 1981 (3ª ed.). “Els ocells de les terres catalanes”. Editorial Barcino.